

N:o 22.

Ank. till Riksd. kansli den 6 mars 1909 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen.

Lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehåft två särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, den ena, n:o 156, af herrar *Hjalmar Branting, A. J. Christierson, Nils Persson, Herm. Lindqvist, Värner Rydén, A. C. Lindblad, F. W. Thorsson, Viktor Larsson och Bernh. Eriksson* samt den andra, n:o 160, af herrar *Karl Starbäck, A. Thylander, Knut Kjellberg, Jakob Pettersson, K. G. Karlsson, Oskar Berg, Frithiof Söderbergh, Edvard Wavrinsky, Fr. Berglund, Bernt Wilson, Fr. E. Ahlfvengren, J. G:son Crafoord, G. Kronlund, och A. Akerman*, båda afseende upphäfvande af 1 och 2 §§ i 7 kap. strafflagen.

Uti den förstnämnda motionen anföres följande:

»Under det senast förflutna året ha strafflagens och tryckfrihetsförordningens kvarstående bestämmelser om straff för s. k. religionsbrott åter framdragits, efter att ha hvilat ganska stilla sedan åtalsperioden i slutet på 1880-talet, då de ledande kretsarne trodde sig äfven i dessa lagparagrafer finna ett godt och kraftigt vapen mot den börjande socialdemokratiska arbetarrörelsen. Det initiativ, som togs af nuvarande justitieministern genom ett åtal mot en tidningsskiss af ungefär likartad läggning med Palmærs bekanta »Yttersta domen i Kråkvinkel» — hvilken mycket riktigt på sin tid också åtalades för hädelse — ledde visserligen icke till direkt påföljd, då juryn frikände, men synes ha uppmuntrat åklagaremyndigheterna till liknande aktioner, hvilka redan i åtminstone två fall ledt till fängelsedomar: i Kalmar för en utilitistisk kritik af den s. k. bibelguden, i Stockholm för ett angrepp på den af all modernare teologi uppgifna, men i den obligatoriska skolundervisningen ännu kvarstående dogmen om den s. k. obefläckade afelsen. Och ännu flera hädelseåtal äro under uppsegling.

Herr Brantings m. fl. motion.

Vid sådant förhållande kan man icke längre öfverlämna lagbestämmelserna om »hädelse» och »gäckeri» att i stillhet föråldras tillsammans med

det i tryckfrihetsförordningen kvarstående stadgandet om straff för »förnekelse» af statsreligionens läror — ett i huset behållet laglik, som emellertid icke tittat sedan 1888. När straff åter börja ådömas för användande af rätten att fritt och utan förbehåll och omsvep uttala sin mening i religiösa ting, så måste de lagrum, som möjliggöra dylikt, efter vår mening så fort ske kan upphävas.

Den principiella motiveringen för ett sådant yrkande synes icke behöfva göras vidlyftig, så utdebatterad som den frågan är sedan flera årtionden. Men en liten historisk återblick kanske bidrager att klargöra ämnet.

»Hädelse» är ett begrepp på afskrifning. I äldre tider, då klasser och folk utkämpade sina strider på lif och död under motsatta *religiösa* fälttecken, t. ex. protestantism kontra katolicism, blef följaktligen blotta affallet från den »rätta» tron ett förräderibrott, för hvilket t. ex. i Sverige 1686 års kyrkolag stadgade landsförvisning och arflöshet. Uttryckligen proklamerades också vid denna tid i en kunglig skrifvelse, att »ingen frihet vore tillåten mot den kristliga tron och läran». Att en särskild utmanande form för affall då skulle straffas än strängare var från dessa utgångspunkter begripligt, och 1734 års lag hade också sin hädelseparagraf formulerad, som följer:

»Hvilken, som af uppsåt med ord eller skrifter lastar eller smädar Gud, hans heliga ord och sakramenten, *miste lifvet*. Sker det obetänkt och af hastighet, och ångrar han sig, böte hundra daler och afbedje sitt brott offentligen i församlingen.»

På juridikens språk omtolkades denna af samhällsutvecklingens dåvarande ståndpunkt betingade uppfattning så, att hädelse var ett majestätsbrott mot gudomen själf, alltså hemfallet under det strängaste straffet. Denna hädelseparagraf hade också den förnämliga platsen som inledning till hela missgärningsbalken.

Utvecklingen gick emellertid sin gång. Borgareklassen trängde fram till ökad maktställning i öppen kamp mot kyrkan, som knutit sina intressen till det gamla feodala samhället. Att häfda den enskildes rätt äfven till tanke- och samvetsfrihet blef ett naturligt led i den uppåtstigande samhällsklassens hela historiska uppgift, och upplysningstidehvarfvets män, en Voltaire och andra, använde i denna kamp med allt eftertryck också hånets och satirens skarpt bitande vapen både mot kyrkan och dess läror. Den nya andan, religionsfrihetens och toleransens, i motsats till

de kyrkliga anspråken på underkastelse under den enda sanna tron, speglas hos oss bland annat i regeringsformens ryktbara § 16 med dess sats, att Konungen bör »ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin religion», dock ännu med den tånjbara inskränkingen att »allmän förargelse» icke åstadkommes.

Denna nya grundsats blef dock tills vidare väsentligen en tom skylt, då under den nu följande reaktionsperioden de gamla lagbuden mot religionsbrott både kvarstodo och tillämpades. Så åtalades t. ex. Geijer år 1821 för förnekelse af treenighetsdogmen — hvilket han lifligt bestred och reducerade till en ordstrid, en reträtt som ledde till hans frikännande — och 1841 Lars Johan Hierta för att han utgifvit en öfversättning af Strauss' »Jesu lif». Den gamla tolkningen af hädelse som majestätsbrott mot Gud själf kunde dock i den nya miljön icke längre uppehållas. I dess ställe kom en teori, som räknade ut, att hädelsen var straffbar som ett brott mot samhället, då därigenom vördnaden för religionen undergräfdes. I konsekvens härmed infördes i 1864 års strafflag följande nya hädelseparagraf (kap. 7 § 1):

»Hvar, som hädar Gud eller lastar eller gäckar Guds heliga ord eller sakramenten, dömes till straffarbete i högst två år. Sker det af obetänksamhet eller lättsinnighet vare straffet fängelse i högst sex månader eller böter.»

Straffsänkingen från lifsstraff till högst två års straffarbete är ju betydlig, och någon motsvarighet till den gamla förnekelseparagrafen med dess hot om landsförvisning upptogs icke alls. Icke desto mindre visade sig snart, att den allmänna meningen fann äfven den nya hädelseparagrafen otidsenligt sträng och vägrade att betrakta ett drastiskt eller gäckande uttryck hos en motståndare till statskyrkans läror som ett brott mot samhället, hvilket måste sonas med straffarbete. När August Strindberg 1884 åtalades för hädelse på grund af några indignerade ord mot den ortodoxa nattvardsläran, gjorde sig denna stämning starkt gällande och inverkade notoriskt på, att juryns utslag blef frikännande. Också fann sig regeringen 1887 föranlåten att föreslå en ny betydlig straffsänking, hvarigenom paragraferna i fråga fingo följande, ännu gällande lydelse:

Kap. 7 § 1. Hvar, som genom att häda Gud eller genom att lasta eller gäckas Guds heliga ord eller sakramenten åstadkommer allmän förargelse, straffas med fängelse i högst ett år eller böter.

§ 2. Gör man gäckeri af gudstjänsten, så att allmän förargelse däraf kommer, straffas med böter eller fängelse i högst sex månader.

Denna ytterligare afskrifning, som helt utrensade straffarbetet för ett brott, som intill 1864 års lag varit belagdt med dödsstraff, motiverades

af dåvarande justitieministern v. Steyern uttryckligen med hans intresse för att få till stånd »tidsenliga och därför användbara straff för religionsbrott» — ett tydligt erkännande af hur utvecklingen i åskådning fortgått sedan 1684. Juridiken stod också nu, genom prof. Rudin, till tjänst med ännu en ny teori: hädelsen är straffbar, därför att den »sårar den religiösa känslan». Samhället har nu helt försvunnit som angripen part och kvar står blott en förutsatt kränkning af ett förutsatt flertal samhällsmedlemmars känslor. Det oliktankande mindretallets känslor få naturligtvis reda sig utan sådant skydd.

Vid frågans behandling i riksdagen visade sig emellertid den dåtida vänstern fullkomligt genomskåda att mildringen vidtagits väsentligen för att få lagen mera effektiv, och den utsikten lockade alldeles icke. Den frireligiöse dr. E. Nyström sade rent ut att han hellre såg straffen för hädelse så stränga, att de ej kunde tillämpas och uttryckte sin principiella ställning så, att »den religion, som är medveten om att den är sann, behöfver intet stöd af hotelser och böter, fängelse eller straffarbete». Äfven hr Waldenström uttalade på den tiden starka betänkligheter mot borgerliga straff i religiösa ting och fann det »i tusen fall svårt att säga» hvar skillnaden går mellan gäckeri och satirisk kritik. Luther, påminde han, har »hånat och smädat» andras tro som ingen annan, och alldeles som professor Wicksell i dessa dagar frågade hr Waldenström hvad som menades med »Guds heliga ord»; afsåg skyddet också t. ex. Bileams åsna? Ar gäckeriet af den art att det väcker afsky, så har det icke gjort åhöraren någon skada, fann han sig också böra erinra. Richard Gustafson å sin sida framhöll hur »løjets gissel träffar hårdt» och manade till omsorg om yttrandefriheten.

Hos de frireligiöse lefde vid denna tid ännu i friskt minne de religionsförföljelser och trakasserier, för hvilka de från början varit utsatta: dylika hågkomster höllo sinnet för klar religionsfrihet vaket. Bland det fria ordets män hade dessa frågor nyligen ingående diskuterats. Publicistklubben hade den 21 maj 1886 mot 3 röster uttalat som sin mening att samtliga straffbestämmelser för s. k. religionsbrott borde helt och hållet utgå. Nionde svenska publicistmötet i Stockholm i juli 1886 ställde sig på samma ståndpunkt; bland mötets 185 deltagare anmälde sig blott 17 reservanter. Vänstersidans afböjande hållning i riksdagen 1887 till det Steyernska förslaget var således uttryck för en redan då allmän mening i för dessa frågor intresserade kretsar. I trots häraf dref högern förslaget igenom, men den mängd åtal, hvartill den mildrade paragrafen omedelbart användes, visade bäst att det funnits fog för vänsterns farhågor.

Sedan dess har yttrandefrihetens grundsats upptagits af ännu mycket vidare lager af vårt svenska folk; den är en hufvudpunkt i all modern demokratis program. Straff för uttalanden af individuella meningar i religiösa ting, likgiltigt sedan om de formuleras mer eller mindre agressivt mot andras meningar, är i verkligheten en kvarlefva från ett förgånget tidskede, då — för att tala med Viktor Rydberg — den »sublima läran om kyrkans och bekännelsens enhet» var den härskande och någon individens rätt i andliga ting öfver hufvud icke existerade. De argumenter, med hvilka det kvarstående restprivilegiet för statskyrkans åskådning af extra lagskydd mot närgånget anfallande granskning nu för tiden plägar motive-ras, uthärda i sina växlande och vikande former ingen allvarlig pröfning. Hvarför skall t. ex. den religiösa känslan ensam ha rätt till lagens skydd, men icke andra känslor, som dock kunna vara för den, som fylles däraf, lika varma och djupa som religionen för den religiöse? Bör icke fosterlandskänslan, det internationella freds- och broderskapsidealet och mycket annat då också ha samma kraf på att af strafflagen skyddas för gäckande och sårande kritik? Men i verkligheten blir hvarje likställighet i känslskydd, t. o. m. endast mellan olika religionsmeningar inbördes, praktiskt utförbart; resultatet blir alltid, hur man vänder det, att majoritetens meningar, de som sålunda stå starkast och minst skulle behöfva extra skydd, bli de enda som få det, medan brutala och sårande utgjutelser mot minoriteternas åskådning och känslor ofta väcka gillande som berömvärd nitälskan i stället för att komma ifråga till bestraffning. De som såras af ett anfall måste också besinna, att just den varmt öfvertygade motståndaren lättast blir intolerant och hugger in utan att skona känslor, som han anser hvilat på falsk grund. Det är lärorikt, att den man, Voltaire, som kanske gjort en större insats än något annan mot religionsförföljelser och för toleransens sak, förde ett språk mot kyrkan och kristendomen, som ofelbart skulle ha bragt i våra dagar åtskilliga af hans stridsskrifter i denna stora, frigörande gärning under den ännu gällande svenska lagens gäckeri- och hädelseparagrafer. Härom året utgafs hans »Candide» men gick väl skyddad af sin författares stora namn — åtalet mot Tolstoys ord var då ännu icke påtänkt — och dessutom vände sig boken icke särskildt till en arbetarepublik, hvilket under 80-talets åtal tycktes anses som en försvårande omständighet.

Liksom fritänkare af olika skiftningar måste i yttrandefrihetens namn protestera emot hvarje inskränkning från lagens sida i debattens frihet i religiösa ting, så måste just de uppriktigast kristet religiösa, hvilka af Jesus af Nazareth format en idealbild af själfupppoffrande människokärlek, pinsamt beröras af att till hans kärleksläras större ära den världsliga

makten skall inskrida med strafflagens hot. De måste ha svårt att tänka sig Kristus med välbehag seende åtal för smädande angrepp mot den kristna religionen; sådant kan anstå en maktlysten kyrka, men passar som knytnäfven i ögat till hvad de anse ha varit Kristi kristendom. I själfva verket finns härvidlag efter vår mening ingen annan hållbar ståndpunkt än att ge samma rätt åt kolportören att opåtaladt sända fritänkarnes till den brinnande svafvelsjön och åt den utilistiska agitatorn att måla »bibelguden» på väggen och piska honom, samma rätt åt en professor att formulera som han finner bäst, hvarför han finner legenden om den öfvernaturliga afelsen ej blott osann, utan upprörande för vår tids moralbegrepp, och åt präster och församlingar i Småland att »bedja sin Gud beskydda 'det mörkaste Smålands' s. k. efterblifvenhet äfvensom att de breda småländska folklagren måtte få vara förskonade från landsplågan af helgerånare och moderna stigmän» (resolution från Södra Unnaryds kyrko- och kommunalstämma 1906, riktad mot »prof. Öhrvalls hädiska föredrag vid feriekursen i Växiö, lektor Petrinis anfall mot kristendomsundervisningen samt den beryktade 'Gula faran', som det med direkt utpekning hette i en resolution från Hagarps kyrka).

Sedan frågan om fullständig eller kringskuren yttrandefrihet i religiösa ting i vårt land diskuterades på 1880-talet, synas försvararna af hädelseparagraferna — hvilka, i parentes sagdt, i länder som Frankrike och Belgien länge sedan afförts ur lagarna — ha väsentligen retirerat äfven från Rydinska linjen om straff för »sårande af känslor» för att i stället framhäfva argumentet: staten bör straffa hädelsen i dess egenkap af samhällsskadlig råhet. Sedan den 23 dennes är man emellertid i tillfälle att gentemot denna teori, som ger statens straffväsende en uppgift, som totalt öfverstiger dess krafter och som med verkligt gagn endast kan utföras af en allt mera upplyst och själfständigt dömande *allmän mening*, åberopa äfven ett uttalande från den nuvarande justitie-ministern, då han yttrade i remissdebatten: »Jag delar i stort sedt den uppfattning, som från allra liberalaste håll uttalas i dessa frågor och som innerst torde ligga till grund för de protester och förkastelsedomar, som nu för tiden uttalas öfver mig, den nämligen att förvildningen och råheten i pressen *icke kan stäffas genom lagparagrafer och straffdomar.*» Blott af »svenska folkets i grund och botten sunda ande» väntade han för sin personliga del ett bättre sakernas tillstånd än nu.

Efter ett sådant principiellt uttalande från det hållet torde det befinnas rätt öfverflödigt att ingå i närmare kritik af det hela tiden ytterst oklara ropandet från ett par mellanmän på straff i lagen för visad »råhet» i det offentliga meningsutbytet om detta slags ämnen. Visst

är, att man har skäl att se upp med dem som — för att tala med författaren Henning v. Melsted i en broschyr »Hädelse» — »under sken af att vilja vårda god ton och s. k. hyfsning söka slå ned på alla misshagliga uttalanden, hvilka anses kunna äfventyra det beständes grundvalar och undergräfvat fördomarna. Säkert är, att kan en sanning uttryckas träffande i en brutal form, inte äro vi så fina, att vi inte kunna stå ut att höra den.»

Det kan väl synas öfverflödigt att särskildt framhålla, men bör dock till undvikande af mer eller mindre afsiktliga misstydingar ej lämnas onämndt, att detta vårt yrkande på borttagande af otidsenliga lagbestämmelser icke innebär från vår sida något som hälst gillande af verklig råhet vare sig i religiösa debatter eller på andra områden. Men just lagens ingripande mot ordets frihet, ja blotta tillvaron af sådana stadganden som dessa förhindrar mången gång ett klart och kraftigt uttryck af den opinion, som eljest skulle kunna inskrida hälsosamt fostrande och tuktande mot oärlighet, illvilja, skenhelighet eller intolerans i den offentliga diskussionen, liksom mot smakens försimpling genom ett rätt och pöbelmässigt språk, från hvilka motsatta håll sedan dylika oarter månne framträda. Religionsbrottsparagrafernas kvarstående endast fördröjer uppkomsten af en sådan sundt reglerande opinion. Likaså bör kanske påpekas, att det befogade skyddet för gudstjänst, hvars störande ju faller under fridsbrotten i strafflagens kap. 11, på intet sätt beröres af här förordade yrkanden. Dessa afse endast att i de religiösa meningsbrytningarna staten ändtligen må våga förlita sig på sanningens och den bättre upplysningens egen segrande kraft, våga afstå från att söka med klumpiga händer censurera och hota med straff den ena parten af stridande, och i stället öfverlämnar åt sina medborgare att själfva pröfva allt som bjudes och behålla en hvar det efter hans förutsättningar bäst passande och tjänliga.

Det är alltså vår öfvertygelse, att tiden nu bör vara inne att helt utplåna ur vår svenska lagstiftning de föråldrade, men icke längre oskadliga stadgandena om s. k. religionsbrott. Själffallet böra då också tryckfrihetsförordningens § 3 mom. 1—3 försvinna. Men då dessa äro af grundlags natur och proceduren således i alla händelser tar sin tid, synes det för ögonblicket nog att hemställa om ett principiellt afgörande steg, som sedan, när det tagits, fullföljes, och att nu föreslå, att Riksdagen måtte för sin del besluta att strafflagens kap. 7 §§ 1 och 2 om straff för s. k. religionsbrott, måtte upphävas.»

Den af herr *Starbäck* m. fl. väckta motionen har följande lydelse:

»Enligt äldre tidens åskådning ansågos religionsbrotten vara riktade direkt mot högsta väsendet själfvt såsom målsägande och förekommo i

Herr *Starbäck* m. fl.
motion.

lagarna under benämningen *crimina læsæ majestatis divinæ*. Då lagstiftningen utgick från denna synpunkt, är det gifvet, att straffet, som betraktades såsom en nödvändig satisfaktion för blidkande af högsta väsendet och för afvändande af dess vrede och hämnd, var utomordentligt strängt. Alltifrån katolska tiden stadgades också lifsstraff för gudsförmädelse. I en författning från Gustaf II Adolfs tid finna vi ett typiskt uttryck för denna åskådning; det heter nämligen där: »Hvilken som försmädar Herrans namn, drucken eller nykter, och blifver därtill förvunnen med tu vittnen, han skall döden dö, utan all nåd. Gör någon gäckeri och 'apespel' af gudstjänsten, bespottar Guds ord och de högvärdiga heliga sakramenten och blifver därmed beslagen, han skall — — — dömas till svärdet och executeras utan nåd». Under 1600-talet upprepades dessa eller likartade bestämmelser i flera författningar och bragtes de ock i tillämpning i praktiken. Ännu på 1700-talet (år 1706) blef en person för gudsförmädelse, bestående däri, att han fällt vanvördiga yttranden om altarets sakrament, dömd till det straff, att sedan högra handen afhuggits samt tungan med en krok utdragits och afskurits, han skulle mista hufvudet och å båle brännas.

I 1734 års missgärningsbalk är uppsätlig hädelse ännu belagd med dödsstraff. Efter 1734 torde dock sådant straff i praktiken aldrig hafva tillämpats för detta brott. Huru djupt rotad den uppfattningen, att hädelse utgjorde ett så svårt brott, att det borde sonas med lifvets förlust, ännu vid 1700-talets slut var hos den stora allmänheten, framgår däraf, att Gustaf III, som genomdref afskaffande af dödsstraffet för ett flertal brott, icke föreslog något sådant i fråga om hädelsebrottet. I andra länder sökte man under denna upplysningsfilosofiens tid komma ifrån dödsstraffet för hädelse, utan att dock därigenom stöta massans fördomar för hufvudet, genom att förklara hädelse såsom ett uttryck för sinnesförvirring. Så stadgas i en strafflag från denna tid (Österrikiska strafflagen af 1787), att hädare icke skulle undergå något straff utan inspärras på dårhus.

I Sverige var *dödsstraffet för hädelsebrott enligt lagen gällande ända till år 1865*, då vår nuvarande strafflag trädde i kraft. Redan år 1832 hade föreslagits afskaffande af denna barbariska straffbestämmelse, ehuru utan framgång. Redan då framhölls, att den gamla, här ofvan angifna uppfattningen af brottets karaktär öfverallt öfvergifvits och att grunden för handlingens bestraffande icke låge i det omoraliska däri, hvilket ej borde vara föremål för statens strafflagstiftning, utan i den kränkning eller det sårande af den religiösa känslan, som hädelsen väckte hos andra.

Härmed är man inne på den uppfattning af hädelsen, som före-

trädes i 1864 års strafflag. Man har ansett, att staten har ett bestämdt intresse af att upprätthålla den religiösa tron och att därför hvarje afsiktlig kränkning af statens officiella religion bör, såsom innefattande en kränkning af dess medborgares religiösa öfvertygelse, beläggas med straff. Enligt ursprungliga lydelsen af sistnämnda strafflag bestraffades hädelse med straffarbete, högst i 2 år. Endast i fall af obetänksamhet eller lättsinne kunde fängelse eller böter följa därå. Under de närmast därefter följande decennierna ändrade sig emellertid uppfattningen af brottet dithän, att domstolarna tyckas hafva dragit sig för lagrummets tillämpande d. v. s. att ådöma straffarbete för hädelse. För att få till stånd en mera effektiv lag, som icke stod i strid med allmänna rättsmedvetandet, genomfördes vid 1887 års riksdag strafflindring för ifrågasvarande brott, i det straffarbetet borttogs och ett års fängelse stadgades såsom maximum. I sammanhang därmed bortföll den särskilda straffskalan för de fall, att brottet begåtts af obetänksamhet eller lättsinne, hvaremot infördes stadgande därom, att åstadkommande af allmän förargelse skulle vara en nödvändig förutsättning för straffs ådömande.

Afsikten med denna historiska redogörelse har varit att visa, huruledes uppfattningen och bestraffandet af religionsbrott under tidernas lopp undergått genomgripande förändringar och brotten totalt ändrat karaktär. Att öfverhufvud taget stadga straff för hädelse torde emellertid endast vara en reminiscens af svunna tiders barbariska åskådning. Vi se ju, huru straffen från ett ovillkorligt stadgande om livvets förlust alltmera mildrats i enlighet med rättsmedvetandets utveckling. Tiden torde emellertid nu vara mogen för »brottets» borteliminering ur strafflagen. Få lagrum i vår strafflag torde vara så antikverade och så utdömda af den upplysta allmänna meningen i landet som just bestämmelserna om »hädelsebrottet».

I utlandets strafflagar af nyare datum finnas icke heller likartade bestämmelser. Såsom af de moderna auktoriteterna å straffrättens område framhålles, har man helt och hållet lämnat å sido handlingens egenskap att innebära en kränkning af andras religiösa känslor och gjort gällande, att straff bör drabba blott sådana handlingar, som innebära *kränkning af statsmedborgarnes religiösa frihet*. Denna princip är i den moderna straffrätten allmänt erkänd såsom riktig. För öfrigt framträder denna synpunkt fullt bestämdt redan i den franska strafflagen af år 1810, Code pénal. En sådan begränsning af religionsbrottet är strängt genomförd i Italiens nya strafflag af år 1889, och detta är desto mera anmärkningsvärdt, som Italiens katolska befolkning till största delen väl torde fanatiskt hålla fast vid kyrkans alla läror och

ceremonier. I denna lag upptages icke hädelse mot Gud bland religionsbrotten, utan endast handlingar, som innebära ett störande eller hindrande af den religiösa friheten. Hvarken i Norges nya strafflag eller i det schweiziska strafflagsförslaget, som båda äro bland de nyaste i Europa och äfven i vårt land pläga framhållas såsom mönster för straffrättslig lagstiftning, förekommer hädelse mot Gud eller gäckeri med Guds ord och sakramenten såsom en straffbar handling, såvida man icke därigenom kränker andras religiösa trosfrihet.

Af straffrättsliga auktoriteter har den framstående kriminalisten professor Jaakko Forsman i Helsingfors förklarat sig hylla den moderna uppfattningen i frågan och uppträdt emot de nu gällande bestämmelsernas bibehållande. Af våra svenska straffrättsteoretici har ingen, oss veterligen, i tryck yttrat sig i ämnet.

Vid behandlingen af 1887 års lagförslag i ämnet åberopade lagutskottet ett anförande i högsta domstolen, hvilket hänförde sig till det då väckta förslaget att i lagen införa ett särskildt tillägg om gäckeri med trosläran. Detta anförande var af följande lydelse:

»Först och främst är jag öfvertygad, att för hvarje gång lagbudet tillämpades, kyrkan skulle blifva den mest lidande. Den usle smädaren, den lättsinnige gycklaren skulle af alla åt otron hemfallna, af många den fria forskningens vänner, med ett ord af ett stort antal elementer i samhället, hvilka icke kunna alldeles lämnas ur räkningen, blifva ansedd som en martyr, ehuru han enligt statens lag endast vore en brottsling. Den dogm, med hvilken han gäckats, skulle blifva föremål för en liflig och allmän, oftast ytlig diskussion i dagliga tidningar och samkväm, en kritik, som, därest smädaren ej blifvit af den världsliga makten straffad, icke hade blifvit så liflig, ja kanske i många fall helt och hållet uteblifvit. Det skulle i de flesta fall vara att befara, att denna diskussion, förd med större beräkning och varsamhet, än den smädaren eller gycklaren användt, komme att innefatta uttalanden, ostraffbara inför den borgerliga lagen, men hvilka hos de på dogmen troende åstadkomme allvarligare, djupare och långvarigare förargelse än själfva smädelsen eller gycklet, som endast för stunden förorsakat smärta och afsky. Ett större affall från den ifrågasatta dogmen kunde här af blifva en följd, än om smädaren öfverlämnats åt föraktet, i stället för att dragas inför världsrig domstol. *Troslärans auktoritet snarare försvagas än förstärkes genom användande af världsliga straffmedel.*

Det ifrågasatta brottet är till sin karaktär mycket sväfvande. Gäckeriets föremål är trosläran. Trosläran är människans uppfattning af Gud och religionen samt därmed sammanhängande ting och förhållanden.

Men huru olika är icke människors och religionssamfunds uppfattning! Är det lämpligt, att en protestant straffas af den borgerliga lagen för ett opassande yttrande rörande en katolsk dogm, mot hvilken reformationens fader från predikstolen utslungat den heliga vredens ord? Äfven själfva den ifrågavarande gärningen innebär i sig något sväfvande. Hvad den ene benämner hån och smädelse, betraktas åter af den andre allenast såsom ett opassande, ja kanske oskyldigt skämt. Mången torde vilja antaga att med gäckeri rörande heliga ting afses ett med hån och smädelse förenadt skämt. Af lagberedningens motiver framgår, att af lagberedningen åsyftas äfven det lättsinniga gycklet. I 1734 års lag skildes på smädelse, såsom mera straffbar, äfven då den skedde af obetänksamhet, och gäckeri, såsom mindre straffbart. I tider af uppjagad fanatism kan lagen, till följd af sin sväfvande beskaffenhet, komma att missbrukas.

Sedan här i Sverige år 1860 afskaffats det världsliga straffet för affall från statskyrkan och år 1864 antagits en strafflag, vid hvars författande tros läran icke ansetts vara i behof af det skydd mot angrepp, som den borgerliga kriminallagstiftningen kan erbjuda, skulle det innebära ett tillbakagående att nu stadga borgerligt straff för sådana angrepp.»

Detta yttrande torde äga full tillämplighet äfven å lagens nuvarande affattning, ty med stadgande af straff för hädelse af Gud och för gäckeri med Guds ord och sakramenten afses just, såsom 1887 års lagutskott också påpekar, att skydda kyrkans tros lära, hvadan det föreslagna tillägget var fullständigt öfverflödigt, såsom redan i sak gällande. Enbart af denna anledning afstyrktes det af lagutskottet och blef ej heller antaget af Riksdagen.

En mycket viktig synpunkt vid pröfvande af föreliggande fråga är den, att ifrågavarande lagrum, 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen, lämna *straffskydd allenast åt svenska statskyrkans tros lära och gudstjänst*. Alla frikyrkliga samfunds tros lära (till den del den icke sammanfaller med statskyrkans) och gudstjänst äro prisgifna åt hädelsen och gäckeriet, då straff därför ej är stadgadt. Detta är nu i strid mot alla andra länders lagstiftning, där man ännu kvarstår på den äldre ståndpunkten och har straff för hädelsebrott; i dessa länder afser nämligen straffbestämmelserna såväl statskyrkans som öfriga till offentlig religionsutöfning berättigade trossamfunds tros lära och gudstjänst. Man har emellertid icke någon enda gång från frikyrkligt håll hört anspråk framställas på straffskyddets utsträckande till jämväl deras tros bekänneelse, och detta torde väl bäst visa, att äfven statskyrkan bör kunna skydda sig utan

straffhot för angrepp på dess dogmer. Illa skulle det väl vara beställt med vår statskyrka, om den för sitt fortbestånd skulle anse det nödvändigt att till skydd för sina dogmer vara omgärdad med en mur af straffbestämmelser för dem, som dristade med hädelsens och gäckeriets vapen anfälla dess trossatser. Fängelsestraff torde i vår tid icke längre vara det rätta vapnet i en sådan strid på det andliga området. Man må komma ihåg, att de personer, som gjort sig skyldiga till hädelse, ofta varit ideellt anlagda människor, som handlat i det renaste uppsåt och af fullaste öfvertygelse. Trossatser böra försvaras med andliga vapen; att hota med världsliga straff kan icke, huru man än vänder saken, betraktas annat än såsom en reminiscens af svunna dagars af vidskepelse och fanatism födda kättareförföljelser mot olika tänkande. Att det sunda rättsmedvetandet och den allmänna opinionen i stort sedt numera hylla denna uppfattning torde vara ovedersägligt. För staten kan det för öfrigt endast medföra skada att hafva en lag som strider mot allmänna rättsuppfattningen i landet och som domstolarna kanske en vacker dag anse så föråldrad, att de börja draga sig för att tillämpa densamma. Vi hörde ju häromdagen chefen för justitiedepartementet uttala, att sådant förekommer. Redan vid 1887 års riksdag gjorde dåvarande chefen för detta departement vid behandlingen af hädelsebrottet ett uttalande i sådan riktning. Han yttrade: »Staten är bättre betjänt med lagar, som motsvara rättskänslans fordringar och därför utan tvekan kunna tillämpas, än med lagar, som äro så stränga, att både åklagare och domare nästan tvingas att uppsöka utvägar att undgå deras tillämpning.»

Nu kan man invända att, äfven om man hyllar den mera moderna uppfattning af »brottets» karaktär, som här ofvan antydts, eller att kränkningar af andras religiösa *frihet* böra bestraffas, så kunna ju lagrummen icke utan vidare upphävas utan måste ersättas med andra af angifvet innehåll. I detta afseende hafva vi emellertid redan bestämmelser i 11 kap. strafflagen, där det i 2 och 3 §§ stadgas straff för störande af eller åstadkommande af förargelse vid gudstjänst och sammankomst för gemensam andaktsöfning. Härmed är ju, på sätt som vederbör, straffskydd lämnadt för utöfvandet af religionen och detta afser icke blott statskyrkan utan ock andra af staten erkända trossamfund. Äfven i nyare strafflagar förekomma bestämmelser om offentligt förhånande af andras tro eller trosbekännelse, men konsekvensen af den nu rådande straffrättsliga åskådningen torde endast kräfvat straff för kränkning af offentlig religionsutöfning; det är väl just därigenom som

den religiösa friheten kränkes. Några bestämmelser utöfver hvad 11 kap. i detta afseende innehåller äro sålunda obehöfliga.

På grund af hvad sålunda anförts, få vi härmed hemställa att Riksdagen måtte för sin del besluta att 7 kap. §§ 1 och 2 strafflagen skola upphävas.»

Såsom af motionärernas framställning inhämtas, har förhånande och gäckande af Gud sedan gammalt i svensk lag varit belagdt med straff, bestämdt efter olika tiders olika uppfattning. År 1887, då hithörande bestämmelser senast undergingo förändring, stadgades såsom förutsättning för att gärningar, som omförmälas i nu ifrågavarande 1 och 2 §§ i 7 kap. strafflagen, skulle anses brottsliga, att desamma åstadkommit allmän förargelse, hvarjämte straffmaximum för brott, hvarom förmäles i 1 §, hädelse af Gud samt lastande eller gäckande af Guds ord och sakramenten, nedsattes från straffarbete till fängelse i högst ett år. Dessa ändringar afsågo att bringa ifrågavarande stadganden i öfverensstämmelse med då rådande uppfattning och rättsmedvetande. Nya lagberedningen framhöll med afseende å det af beredningen afgifna förslaget i ämnet, att det kriminellt straffvärda beträffande ifrågavarande brott låge ej så mycket i det förakt eller den vanvördnad, hvarom gärningen bure vittne, som fast mer i den fara för ett förslappande af den religiösa känslan inom samhället, som gärningen medförde, och den förargelse, den hos andra väckte.

I sammanhang med ifrågavarande stadganden angående religionsbrott böra ses bestämmelserna i 11 kap. 1, 2 och 3 §§ strafflagen, som stadga straff för den, som stör statskyrkans eller främmande, till offentlig religionsutöfning berättigad församlings gudstjänst eller annan sammankomst för gemensam andaktsöfning.

Motionärerna hemställa nu, att 1 och 2 §§ i 7 kap. strafflagen måtte upphävas. Den religiösa friheten vore nämligen vederbörligen skyddad genom förenämnda bestämmelser i 11 kap. strafflagen, där straffskydd lämnas för utöfvande af religionen. Att förgripelser mot religionen endast på så sätt borde skyddas — framhålles i den ena af motionerna — vore en i den modärna utländska straffrätten såsom riktig allmänt erkänd princip. I utländska strafflagar förekomme det visserligen, att äfven offentligt förhånande af andras tro och trosbekännelse vore belagdt med straff, men — anföres vidare i samma motion — konsekvenserna af den rådande straffrättsliga åskådningen torde endast kräfva straff för kränkning af offentlig religionsutöfning.

Utskottets
yttrande.

Utskottet, som för sin del icke kunnat biträda denna motionärernas mening, att den religiösa friheten skulle vara tillfredsställande skyddad blott genom sist afsedda straffbestämmelser i 11 kap. strafflagen, vill till en början häremot framhålla, att, såvidt utskottet kunnat finna, ett så inskränkt straffskydd för religionen och dess fria utöfvande, som ensamt där lämnas, icke finnes i någon af de europeiska kulturländernas strafflagar, icke ens i den af motionärerna åberopade franska code pénale, där de i 260—264 §§ meddelade straffbestämmelser i anförda hänseende äro mer omfattande än nyss nämnda svenska. Hvad särskildt angår de af sistnämnda motionärer i det förevarande afseendet såsom mönster framställda länderna, nämligen Italien, Schweiz och Norge, lämnar deras lagstiftning icke motionärerna det stöd, som de förmena. Af 141 § i italienska strafflagen inhämtas, att den, som af fientlighet mot någon af staten tillåten religion kränker den, som bekänner sig till densamma, straffas med fängelse intill ett år och böter från 100 till 3,000 francs. Det af motionärerna åberopade schweiziska strafflagförslaget straffar med böter intill 5,000 francs eller med fängelse den, som i ond afsikt offentligen uppenbart förhånar eller gör föraktlig andras religiösa tro, samt den, som stör gudstjänst eller förhindrar dess hållande. I norska strafflagens 142 § förekommer följande bestämmelse: »Den som offentlig driver spot med eller forhaaner nogen trosbekjendelse, hvis udøvelse her i riget er tillstedet, eller som medvirker hertil, straffes med bøder eller med hefte eller fængsel indtil 6 maaneder». Beträffande öfriga utländska strafflagars ställning i denna fråga, förekomma straffbestämmelser för hädelse mot Gud bland annat i Finland, Tyskland, Österrike, England, Portugal och Nordamerika. Hån och gäckeri af religionen eller religionsbekännelsen är belagdt med straff utom i Norge äfven i Danmark, Finland, Tyskland, Österrike m. fl. länder.

Af gällande positiv rätt kan utskottet alltså icke sluta sig till någon sådan allmän straffrättslig åskådning angående ifrågavarande brott som den, hvarom motionärerna tala. I hvarje fall kan utskottet icke finna, att motionärerna anført något skäl, hvarför just i vårt land den religiösa uppfattningen borde åtnjuta ett så inskränkt straffskydd, som det, hvilket skulle kvarstå efter ett godtagande af den af motionärerna föreslagna lagändringen. Gentemot hvad motionärerna anföra om den svenska statskyrkans behof eller beroende af ett sådant straffskydd, hvarom här är fråga, vill utskottet anföra, att det enligt utskottets uppfattning här icke är fråga om uppehållande eller stödjande af en viss kult eller troslära såsom sådan, utan hvad man velat genom straffet träffa

är det sårande af andras religiösa känsla och religiösa frid, som det råa förlöjligandet och hätska förhånandet kan innebära. Då man i den ena af motionerna gör gällande, att skyddet i fråga enligt gällande lag endast i inskränkt mån skulle komma främmande trosbekännare till godo, vill utskottet vidare häremot erinra, att dessa, när de kunna komma i fråga att få rätt här i landet till offentlig religionsutöfning, ju otvifvelaktigt skyddas af straffbestämmelsen om hädelse mot Gud. Detta anmärktes äfven, då år 1887 fråga väcktes om införande i ifrågasvarande §§ om uttryckliga bestämmelser angående främmande trosbekännare.

Slutligen vill utskottet framhålla, att utskottet lika med motionärerna håller före, att den brutala råheten och det hänsynslösa gycklet på det förevarande området lika som eljest främst böra bekämpas med upplysningens och öfvertygelsens vapen. Framträder emellertid råheten och hånet under för religionsiteten och den religiösa känslan så sårande former, att allmän förargelse däraf väckes, synes det utskottet, att religionsfriheten blifvit kränkt, och att staten bör inskrida till skydd för denna frihet.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 mars 1909.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer

af herrar *Widén*, *Lindhagen*, *Pettersson* från *Södertälge*, *Forsberg*, *Karlsson*, och *Åkerman*, hvilka yrkat,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motioner, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådan ändring af strafflagen, att de i 7 kap. 1 och 2 §§ förekommande bestämmelserna om religionsbrott måtte borttagas och ersättas med straffbestämmelser för kränkande ingrepp mot annans religiösa frihet.

Till stöd härför har anförts:

af herr *Widén*, med hvilken herrar *Pettersson* från Södertälje och *Forsberg* instämt:

»Redan vid antagandet af nu gällande straffbestämmelser för religionsbrott framhölls, äfven från verkligt religiöst intresserad håll, att desamma icke motsvara den ställning, statens straffande myndighet bör intaga till det religiösa lifvet och den religiösa friheten. Det synes mig också, vid erfarenhetens vittnesbörd, obestriddigt, att det förhållandet, att ifrågakvarande slags gärningar karakteriseras och bestraffas såsom religionsbrott — principiellt oriktigt, som det äfven synes mig vara — med den däraf följande strafftillämpningen icke kan undgå att genom reaktionen häremot i ganska stor omfattning framkalla verkningar på den religiösa uppfattningen och det religiösa lifvet i samhället alldeles motsatta dem, som varit afsedda; straffbestämmelserna blifva för detta lif, i stort sedt, till skada i stället för gagn.

En ändring härutinnan synes mig alltså nödig.

Men då en straffvärd kränkning af andra samhällsmedlemmars religiösa frihet kan äga rum äfven på annat sätt, än genom störande ingrepp i deras gudstjänst, anser jag, att de ifrågakvarande bestämmelserna i strafflagen icke kunna utan vidare borttagas. Utan, i likhet med hvad som är fallet inom en del främmande lagstiftningar, synas mig desamma böra ersättas med bestämmelser, som, i anslutning till de i strafflagens 11 kap. nu förekommande stadgandena om religionsfridsbrott, bereda en persons religiösa frihet det skydd för *mot densamma riktad* kränkning genom hån eller smädelse, som samhället måste anses pliktigt att lämna.

I sammanhang härmed och såsom en följd häraf synes straffmaximum böra nedsättas.»

och af herr *Lindhagen*:

»Religionsbrottens historia är kanske mer än de flesta företeelser en mätare af kulturutvecklingen under olika tidsåldrar.

I de tider, då den religiösa öfvertygelsen begabbades och förföljdes på alla sätt, var denna öfvertygelse liksom efterlefnaden af dess sedeläror stark och äkta hos dess anhängare. Ur martyrernas blod växte fram nya skaror af trosvittnen och offervilliga kommunister.

När de härskande emellertid ej längre kunde stå emot denna mäktiga rörelse, öfvergingo de, såsom alltid plägar ske, själfva till densamma. Därmed blef religionen officiell och därmed började också oundvikligt dess förfall under ledning från de högre regionerna i samhället. Den offentliga religionen blef mer eller mindre en bekännelse med läpparne, ett

skal utan kärna, en täckmantel, under hvilken de härskande och besittande låt vara omedvetet dolde sin obenägenhet för kärleksbudet, sitt kryperi för världslik makt och sin begärlighet framför allt till lejonparten af det timliga goda. Statskristendomen har varit och är fortfarande kristendomens död i anda och sanning.

En särskild skapelse af denna omhvälfning var religionsbrotten. Statsmakten släppte ej sina gamla vanor, därför att den blifvit kristnad, utan fortsatte sina förföljelser nu i religionens namn mot olika tänkande ofta på det grymmaste sätt.

Stadgandena i 7 kap. 1 och 2 §§ strafflagen beteckna i vår lagstiftning ingenting annat än de sista slocknande resterna af dessa medeltidens kättarebål. Äfven under sin nuvarande troskyldiga utformning dölja de intet annat praktiskt innehåll än möjligheter till ett uppflammande af glöden för att brännmärka andra öfvertygelser, när de rikta sig mot de officiella trosdogmerna. Lagbudet är säkerligen skickadt blott till att reta till motsägelser, skapa martyrer i smått och vidmakthålla hyckleri.

Men ett dylikt privilegieradt straffrättsligt skydd för vissa öfvertygelser verkar skadligt äfven i en annan riktning. Det är ett psykologiskt rön, att ett sådant privilegiums väktare — de må nu framträda å tjänstens vägnar eller af egen kallelse — gripas af en oemotståndlig benägenhet att häda, lasta och gäcka hänsynslöst alla andra öfvertygelser, som ej upptagits i den byråkratiska gemenskapen och därför ej heller omhägnats af strafflagen.

Borttagandet ur strafflagen af religionsbrottens sista kvarlevor är således enligt min vissa öfvertygelse ett steg på vägen mot humanitet och milda seder i samhället. Att det helt sammanfaller med Kristi egen lära borde icke behöfva framhållas.

Hvad däremot ännu behöfver kvarstå, är straffskyddet för friheten och således äfven för den religiösa friheten. Man må dock vid strafflagens omarbetning i detta syfte noga aktgifva på att arbetet ärligt begränsas till just detta, så att ej i de nya bestämmelserna glömmes sig kvar något af hvad som bör komma bort.

På dessa principiella och praktiska skäl har jag förenat mig med öfriga reservanter i ofvan nämnda yrkande».

Herrar *Jansson*, *Ersson* och grefve *Hamilton* hafva begärt få här antecknad, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.